

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК ІНСТИТУЦІЙНА СИСТЕМА

Розширення можливостей участі суспільства в соціально-економічному розвитку є загальносвітовим явищем та головним вектором суспільного прогресу. Посилення процесів самоорганізації пов'язані із становленням постіндустріального способу виробництва для якого притаманно поєднання приватної ініціативи з інноваційною активністю бізнесу і забезпеченням високою якістю життя людини, виконанням стратегічно-інноваційної функції державою, соціальною орієнтацією регульованої ринкової економіки та високим рівнем розвитку неринкового сектору, котрий забезпечує відтворення людського капіталу й природно-ресурсного середовища.

Можливості впливу громадянського суспільства на соціально-економічний розвиток визначаються технологією соціального діалогу, яка ґрунтується на принципі організованої, інституційно оформленої співучасті. В даному контексті є важливим визначити особливості громадянського суспільства як інституційної системи.

Д. Манджапа і М. Вінай підкреслюють, що такі функції громадянського суспільства, як 1) представлення інтересів громадян; 2) залучення громадян до соціальних процесів; 3) надання соціальних послуг, дають можливість трактувати його як самостійну систему, а не як соціального гравця, що виконує «залишкову» роль, тобто робить те, що не змогли або не захотіли зробити держава і бізнес.

Громадянське суспільство є однією із сфер суспільного життя, підсистемою суспільства, що регулюється власними специфічними правилами, включає складові елементи, відносини між ними і відносини з зовнішнім середовищем – державою та прибутковим сектором економіки. Таким чином інституційну систему громадянського суспільства можна розглядати як певну сукупність різноманітних відносин і структурних елементів.

Громадянське суспільство визначимо як сукупність формальних і неформальних організацій і правил (інститутів), яка поєднує окремого індивіда або сім'ю (домогосподарство) з державою (владою) і бізнесом (приватним сектором економіки). Таке визначення, з одного боку, включає в себе набір інститутів і організацій, як складових компонентів громадянського суспільства, з другого, – вимагає розгляду зв'язків між компонентами всередині системи, та зв'язків з іншими підсистемами соціуму.

Головними компонентами громадянського суспільства є інститути і організації.

Під інститутами будемо розуміти формальні і неформальні правила і механізми їх виконання. Інститути закріплюються в суспільстві і визначають «правила гри». При цьому, як і любі правила, вони здібні змінюватись і трансформуватись під впливом індивідів і груп, що їм слідуєть.

З метою досягнення поставлених цілей, індивіди схильні об'єднуватись в групи – організації. В рамках організацій існують власні правила, з приводу яких індивіди домовляються між собою, і діють як одне ціле.

В склад громадських організацій можуть включатись соціальні мережі, місцеві організації, некомерційні організації. Не дивлячись на відмінність, ці організації мають спільні риси: 1) їх діяльність не ставить за мету отримання прибутку і носить добровільний характер; 2) функціонують поза державою; 3) взаємодії будуються на принципах солідарності, колективізму, плюралізму думок; 4) політична діяльність є не метою, а засобом досягнення поставлених цілей.

Організації і інститути співвідносяться між собою через взаємний вплив. Форма і поведінка організацій визначається певними інститутами, які існують в сфері функціонування даної організації. В той же час, саме під впливом діяльності організацій інститути змінюються. Слід зазначити, що громадянське суспільство існує в межах правової системи, функціонує у певних рамках, підпорядковує свою діяльність нормам права, що діють і суспільстві.

На відміну від держави, для якої характерні вертикальні зв'язки, громадянське суспільство є структурованим горизонтальними зв'язками, що виключають ієрархію підпорядкування наявних структур.

У рамках інституційного підходу взаємовідносини громадянського суспільства з державою досліджуються на основі виявлення стабільних засобів вираження моральних принципів і вимог громадянського суспільства через існуючі інститути, такі як конституція і законодавство, з одного боку, і державні організації – з іншого. Крім того, громадянське суспільство виражає суспільну думку через власні інститути і організації, такі як засоби масової інформації, інститути вираження суспільної думки (опитування, голосування), перетворення рухів і ініціатив в формальні організації (інституціоналізація), наприклад некомерційні (НКО). Взаємовідносини з державою повинні базуватись на основі співпраці і соціального партнерства.